

Istraživačko novinarstvo u Hrvatskoj

POGLEDAJMO OKO SEBE

Tema istraživačko novinarstvo u ovom trenutku nema puno veze s trendovima u hrvatskom novinarstvu. Gotovo bez iznimke, tiskani i elektronski mediji skrenuli su u estradizaciju svih oblasti koje prate, pa tako i u ridikulizaciju vlastitog čitateljstva, gledateljstva, ili slušateljstva

Napisao Antun Masle

Mediji koji su se proteklih deset petnaest godina isticali u istraživačkom novinarstvu, u međuvremenu su odustali od takvih tema, okrenuvši se, uvjetno rečeno, lakšim temama. Sve u svemu malo je primjera u posljednjih četiri pet godina iz kojih bi se moglo zaključiti da je istraživačko novinarstvo u Hrvatskoj i dalje živo. Iako dobro novinarstvo jedino nosi ugled i čitatelje izdavaču, u većini mainstream medija na kraju nad novinarstvom prevladaju marketinški apetiti izdavača.

Hrvatska je na površini pretvorena u bezkonfliktno društvo u kojemu je kritički stav nepoželjan i nema mu mjesta u medijima. Rijetki pokušaji završavaju pritiskom na autora, ili čak njegovom autorskom likvidacijom. Realno, većina naslova nastaje u nekom think tankova vladajuće garniture prema dnevno-političkim potrebama najveće stranke ili koalicijskih partnera. Politika i mediji pod pritiskom ili pak u suradnji, njeguju neku svoju stvarnost koja se već bitno udaljila od potreba običnih ljudi, ili čitatelja. Dolje na zemlji događa se nešto drugo, o čemu se već odavno ne piše. Hrvatska je na medijsko-političkoj površini pretvorena u šminkersku zemlju bogataša, raskošnih kuća i luksuznih automobila, u

kojoj je jedina uspješna grana gospodarstva prodaja nekretnina. Na kraju nas sve čeka obećani raja, u obliku idealizirane Europske unije. U takvoj klimi istraživačko novinarstvo ima lošiju poziciju nego recimo devedesetih godina. Niti jedna redakcija nema tim koji bi se sustavno bavio istraživanjem.

Ali, vjerujući da će moji kolege govoriti o nevoljama s istraživačkim novinarstvom u Hrvatskoj, odlučio sam govoriti o toj oblasti novinarstva u kontekstu vanjsko političkih događanja koja utječu i na ovu zemlju, ali i na sve ostale slične zemlje u regiji. Procjenjujući da se zbog promjena do kojih će doći ubrzano kroz proceduru ulaska u EU, mediji bi morali više sudjelovati u informiranju javnosti o događanjima kojima se bavi cijela Europa, pa i eurazijske zemlje. Upravo istraživačko novinarstvo moralo bi u tome dobiti jednu od vodećih uloga, uz klasične forme reportaže, izvještaje i intervjuje. Kad to govorim mislim na neke posve konkretne i nedavne primjere, kad je nedovoljna informiranost lokalne javnosti na koncu gotovo dovela do uništavanja vlastitih resursa. Istraživati vanjskopolićke teme ne znači neminovno potrošiti puno novca na putovanje po svijetu i skupi obilazak ljudi i institucija. Danas je zahvaljujući internetu moguće istraživati i sa svog radnog stola i dobiti podatke kakve mi novinari s dvadeset trideset godina staža, svojevremeno nismo mogli ni zamisliti. Cijeli se svijet pretvorio u jednu veliku dnevnu čitaonicu s nebrojeno izvora o svakoj temi. Ako se internet ne koristi samo za prepisivanje, što mu je na žalost i dalje glavna namjena u domaćem novinarstvu, provjeravanjem i uspoređivanjem različitih izvora, moguće je provesti pouzdano istraživanje o svakoj od zanimljivih svjetskih tema. Ako se uz to ima prilike i novaca istraživanje upotpuniti radom na terenu tim bolje.

Rekao bih nekoliko riječi o najnovijem fenomenu koji je nedavno danima zbunjivao cijelu Hrvatsku. Riječ je o ptićjoj gripi, misterioznom

bolesti koja se odnekud pojavila i naišla na plodno tlo u Hrvatskoj. Danima se cijela javnost upravo natjecala otkrivajući sumnjive ptice diljem hrvatskih močvara, uključio se i državni aparat poslavši specijalne snage za likvidaciju ptica, hrvatski seljaci prestravljeno su gledali što se događa, a čini se da su u svemu tome najpametnije postupile kokoši u nekim slavonskim selima koje su se pred najezdom sklonile u kukuruze. Danima smo tako bili svjedoci suluda ponašanja orkestrirana s državnog vrha i iz vodećih medija, a da se nitko nije potrudio otpuhnuti maglu. Na kraju su obični ljudi konzumenti medija, budući da nisu moglo naći nikakva drugog opravdanja za opću paniku od bolesti koja je u pet godina odnijela jednako žrtava u cijelom svijetu, koliko godišnje strada od komplikacija s običnom gripom, ali samo u Hrvatskoj, pomislili da je širenje panike državna strategija. Štoviše da je ta strategija povezana s Europskom unijom, to jest da se od Hrvatske iz političkih razloga traži pretjerana reakcija. Nitko od medija, osim Hrvatske televizije i TV Nove izvještavajući o tome nije upotrijebio ni zrnce razuma i pokušao barem umanjiti štetu. Kolega Goran Milić nakon nekoliko dana mudro je zaključio da u ovom valu ptičja gripa napada samo zemlje kandidate za EU, Rumunjsku i Hrvatsku, dok su na TV Novi dali priču o tome tko zarađuje na širenju panike. Vjerovali ili ne pokazalo se da je suvlasnik licence na navodni lijek nitko drugi nego američki ministar obrane Donald Rumsfeld, što se vrlo lako može provjeriti čitajući njegovu biografiju. Priču o naličju kroz autorska prava na lijek bezuspješno sam pokušavao objaviti još ranije, naivno vjerujući da se katastrofa mora osvijetliti sa svih strana, a ponajprije s aspekta tko na njoj zarađuje. Na žalost kad je riječ o vanjskim autoritetima, autocenzura čak i nadilazi onu koja štiti lik i djelo domaćih odličnika. Srećom po živce svih nas, ptičja je gripa prestala onog časa kad je prestala biti novinskom senzacijom. Bolest se izgubila tiho kao da je nikada nije ni bilo, a da hrvatska javnost

nije informirana da je riječ o kompletnoj manipulaciji.

Spomenuo bih još jedan primjer, gdje sam također bezuspješno pokušavao objaviti jedno malo otkriće vezano uz posljednjih godina dominantnu globalnu pojavu, a to je terorizam. Naime, nakon nedavnih eksplozija u jordanskom glavnom gradu Ammanu u kojima je ubijeno 56 ljudi, pretražujući mrežu naletio sam na zanimljiv podatak kako je izraelski inače pouzdani dnevni list *Haaretz* objavio da su svi Izraelci povučeni iz Ammana prije iznenadnih eksplozija i da je to izvješće nakon nekoliko sati demantirano. Naišao sam znakovite reakcije suradnika “zanimljivo”, ili “pa što, imali su posebno upozorenje”, ili “pa znaš ne mora biti da su znali”, pa dalje nisam inzistirao shvativši to kao politiku medija u kojem radim. Nisam namjeravao pisati o zavjeri nego samo dodati kamenčić u mozaik priče o terorizmu kojom se posljednjih godina doslovce terorizira cijeli svijet, vjerujući da bi se to trebalo znati, posebno u Hrvatskoj čiji je glavni grad na oko 300 kilometara od glavnih mudžahedinskih kampova zaduženih za operacije po Europi. Tim prije što zloguko vjerujem da Hrvatska u skoroj budućnosti neće biti pošteđena sličnih napada.

Kad je riječ o odnosima Hrvatske i okolnog svijeta, zahvaljujući nedovoljno informiranom i rekao bih iskompleksiranom novinarstvu, zemlja se dovodi u položaj korisna idiota spremna surađivati i na vlastitu štetu. Recimo, na primjer, hrvatsko istraživačko novinarstvo nema nikakvih saznanja o odnosima s Međunarodnim monetarnim fondom koji od 1993. godine zapravo vlada zemljom diktirajući ritam razvoja. Kao što vidimo podaci o razvoju toliko su skromni da i nisu vrijedni spomena, pa se i ne treba čuditi što nedostatak kompetencija Vlada nastoji iskompenzirati jakim PR-om u čemu nalazi partnere u korporativnim medijima. Čini se ipak da se nedovoljno kvalitetan proizvod ne može predugo prodavati

Želio bih se založiti da se istraživački novinari više okrenu regiji i svijetu, da globalni fenomeni više budu predmetom istraživanja i na kraju da novinarstvo pridonese boljoj informiranosti i emancipaciji zemlje i njezinih građana. Ako hoćete i zaštititi nacionalnih interesa. Sve dok lokalna javnost ne razumije što se događa moguće su manipulacije. Na kraju bolje informiranje o vanjskopolitičkim temama vezanim uz Hrvatsku može olakšati i posao političarima. Umjesto da skrivaju kakvim su pritiscima izloženi, što je do sada bilo pravilo, svoje bi brige trebali podijeliti sa javnošću i tako dobiti potporu za svoje odluke.

Ovdje bih također spomenuo jedan primjer. Svojevremeno je američki veleposlanik Ralph Franck intenzivno lobirao da hrvatska brodogradilišta ne prihvate posao obnove libijskih brodova, iako nije bilo nikakvih zapreka, ni političkih, ni zakonskih, a posao je vrijedio nekoliko stotina milijuna dolara. Kad smo objavili što Franck zapravo hoće, veleposlanstvo je oštro prosvjedovalo, ali pritisci su prestali. Brodogradilišta su krenula u taj posao.

Dakle, volio bih da se novinari praćenja osim dnevnih događanja počnu baviti i istraživanjima. Hrvatska je danas u novinarski vrlo intrigantnoj poziciji, ali hrvatska javnost o tome ne zna gotovo ništa. Stvorena je slika da je bezrezervno ispunjavanje zahtjeva velikih patrona, nešto u što se svi slijepo trebamo upregnuti. Sumnjam da građanima Hrvatske odgovara takva pozicija.